

JÓZEF ZEIDLER (OK. 1744-1806)

Pochodził z miasteczka Święciechowa (niemiecka nazwa Schwetzkau) koło Leszna, z katolickiej rodziny o rodowodzie niemieckim, jak większość jego mieszkańców. Nazwisko zapisywane było w różnych wersjach (Zeidler, Zaidler, Zaydler, Zejdler, Zeydler, Cajdler, Caydler), zarówno przez samego kompozytora, jak i inne osoby, w tym kopistów nut. Urodził się z dużym prawdopodobieństwem w 1744 roku, na co wskazują: akt zgonu z 1806 roku oraz nieliczne akta metrykalne z lat 1742, 1743 i 1745. Jednak z uwagi na braki w ciągłości akt metrykalnych, które w większości uległy spaleni w pożarze kościoła i miasta w 1780 roku, nie ma bezpośredniego dowodu dotyczącego jego daty urodzenia. Ojcem Józefa, co sugerują zapisy ze wspomnianych akt z lat czterdziestych XVIII wieku, był miejscowy organista Michał Zeidler, syn Jana, płóciennika, a matką Eleonora, córka Antoniego Erbsmana. Ślub rodziców Józefa Zeidlera odbył się 6 sierpnia 1742 roku. Oboje zmarli przed 1780 rokiem. Rodzeństwo kompozytora nie zostało dotychczas ustalone.

Józef Zeidler żenił się około 1770 roku w Święciechowie z Barbarą Schlabs, córką miejscowego rzeźnika, Andrzeja i Rozalii. Mieli co najmniej ośmioro dzieci. Był kantorem w miejscowym kościele pw. św. Jakuba Większego Apostoła. Pełnił też funkcję pisarza miejskiego. Był również dzierżawcą wsi Szczodrochowo, położonej w odległości około 6 km od Gostynia. W dokumentach dotyczącej tej sprawy znajdują się pisma z lat 1794-1798 sporządzone własnoręcznie i podpisane przez zainteresowanego. Nie ma w nich potwierdzenia na zamieszkiwanie w tym czasie w Gostyniu. Wieś Szczodrochowo, jak i miasto Święciechowa, stanowiły własność Opactwa Benedyktynów w Lubiniu. Oprócz tego, że kompozytor pełnił funkcję dzierżawcy wsi Szczodrochowo, wiemy także, że użytkował inne domeny lub domenę, jednak trudno wskazać właściwą miejscowość. Zajęcia te sprzyjały Zeidlerowi w odbywaniu podróży po części południowo-zachodniej Wielkopolski. U schyłku XVIII wieku osiadł w Gostyniu, gdzie zamieszkała też z rodziną jego córka Marianna Anna Małgorzata, żona Ignacego Łopińskiego, zamożnego kupca i dzierżawcy pochodzącego z Poznania. Ich córka Franciszka (1801-1887), była żoną znanego burmistrza Gostynia, kapitana wojsk napoleońskich Jana Macieja Kuleszy. Pozostałe dzieci Józefa Zeidlera mieszkały m.in. w takich miejscowościach jak Poznań, Rawicz czy Zduny. Oprócz wspomnianej córki wymienić należy: Walentego Alojzego (1775-1813), poczmistrza z Rawicza; Karolinę Krystynę (1780-1810), której mężem był Antoni Dabiński (ok.1776-1844), pochodzący również z Święciechowy (pierwotne nazwisko Dabke), później mieszkaniec Gostynia, rajca miejski, płóciennik, muzyk kapeli świętogórskiej, kopista nut; Juliannę Barbarę (1785-1850), zamężną z kapitanem Andrzejem Jachelskim, burmistrzem Gostynia i Zdun; Piotra Józefa (1787-1842), radcę ziemskiego, starostę (landrata) powiatu szamotulskiego, masona. Pozostałe troje dzieci zmarło w młodości.

W ostatnich latach XVIII wieku i pierwszych dekadach XIX nazwisko Zeidler nie występuje już w dokumentach archiwalnych dotyczących miasta Święciechowa, co świadczy o tym, że cała rodzina Zeidlerów wyprowadziła się z tej miejscowości. Liczbę potomków Józefa i Barbary Zeidlerów szacuje się na podstawie badań genealogiczno-historycznych na około 230 osób. Drzewo genealogiczne obejmuje około 450-500 osób pochodzenia polskiego, niemieckiego, rosyjskiego i żydowskiego, mających już w początkach istnienia tej rodziny, czy jej poszczególnych gałęzi, poczucie przynależności do narodu polskiego. Świadczą o tym biografie wielu potomków i osób spowinowaconych biorących udział w zrywach niepodległościowych w XIX i XX wieku, czy postawy patriotyczne w późniejszym okresie i ofiary z życia poniesione w czasie II wojny światowej ze strony dwóch najeźdźców. W rodzie dominują mieszczenie – rzemieślnicy, nauczyciele, księża, ale też osoby pochodzenia szlacheckiego, a nawet arystokratycznego. Nie zabraknie też zwykłych rzemieślników.

Na temat wykształcenia muzycznego, jak i ogólnego, Józefa Zeidlera brak jest konkretnych wiadomości. W aktach metrykalnych zapisano natomiast, że był człowiekiem wykształconym. Święciechowa, jak i inne okoliczne miejscowości (Leszno, Sarnowa, Rawicz, Wschowa) pogranicza polsko-śląskiego, znane były w okresie życia Zeidlera jako miejsce kultywacji muzyki sakralnej, co sprzyjało doskonaleniu sztuki muzycznej. Na warsztat kompozytorski Józefa mógł mieć wpływ organista Michał Zeidler, tamtejszy mieszkaniec, bez względu na to, jakie ich łączyły stosunki rodzinne. Fakt powiązań opactwa lubińskiego ze Święciechową również mógł łączyć się z wykształceniem przyszłego kantora i muzyka. Wszystko wskazuje na to, że stałym członkiem klasztornej kapeli xx. filipinów na Świętej Górze koło Gostynia, mógł być co najwyżej w niepełnej, ostatniej dekadzie swojego życia.

Klasztor filipinów był w XVIII wieku jednym z największych ośrodków muzycznych w Wielkopolsce, do czego niewątpliwie przyczynił się też Józef Zeidler i jego twórczość, również ta powstała znacznie wcześniej niż w ostatnich latach jego życia. Doskonalił swój warsztat kompozytorski m.in. przepisując i studiując utwory polskich i obcych twórców. Zbiór muzykaliów ze Świętej Góry liczył w czasach Zeidlera przeszło 900 utworów, pośród nich były kompozycje m.in. J. Haydna, W.A. Mozarta, C. Stamica, I. Pleyela, L. Cherubiniego czy K. Dittersdorfa. Obcując z takimi dziełami, z pewnością czerpał z nich wiele elementów do swoich kompozycji, o czym świadczy poziom jego twórczości. Pozostała po nim znaczna spuścizna kompozytorska obejmująca blisko 30 utworów wokально-instrumentalnych (łącznie 56 przekazów rękopiśmiennych). Kompozycje Zeidlera, pisane głównie na zespoły wokально-instrumentalne w stylu koncertującym, znane były i wykonywane często na przełomie XVIII i XIX wieku przez liczne kapele kościelne w Wielkopolsce, a także poza jej granicami. Rękopisy z jego utworami są przechowywane obecnie w archiwach i bibliotekach kościelnych. Stanowią część repertuarów zachowanych po następujących kapelach: klasztornej filipinów ze Świętej Góry koło Gostynia, parafialnej z Grodziska Wielkopolskiego, katedralnej z Gniezna, farnej z Poznania, parafialnej z Borku Wielkopolskiego, klasztornej paulinów z Jasnej Góry, parafialnej z Pilicy i klasztornej cystersów z Obry.

Józef Zeidler zmarł na tzw. zapalną gorączkę i został pochowany na przyklasztornym cmentarzu na Świętej Górze koło Gostynia. Dokładne miejsce pochówku nie jest znane. Żona Barbara zmarła 6 września 1817 roku w Gostyniu w wieku 73 lat. Spoczęła na tamtejszym cmentarzu parafialnym.

Józef Zeidler patronuje Stowarzyszeniu Miłośników Muzyki Świętogórskiej, organizatorowi Festiwalu Muzyki Oratoryjnej „Musica Sacromontana” i Państwowej Szkole Muzycznej I stopnia w Gostyniu.

Literatura:

Encyklopedia muzyczna PWM, <https://polskabibliotekamuzyczna.pl/encyklopedia/zeidler-jozef/> [Dostęp: 14 maja 2024 roku].

Ł. Gołębiowski, *Gry i zabawy różnych stanów w kraju całym, lub niektórych tylko prowincjach*, Warszawa 1831.

A. Kajczyk, *Kapitan Andrzej Jachelski i kapitan Jan Kulesza – oficerowie napoleońscy w służbie magistratu gostyńskiego*, „Rocznik Gostyński” 2014, nr 1.

R. Kołodziejczak, *Józef Zeidler (ok. 1744-1806), kantor, kompozytor, pisarz miejski. Nadpalone drzewo genealogiczne*, Wrocław 2023, <https://www.muzeum.gostyn.pl/i/dg/4232.pdf>, [Dostęp: 20.03.2024 roku].

R. Kołodziejczak, *Józef Zeidler jako dzierżawca Szczodrochowa. Przyczynek do historii życia artysty*, „Rocznik Gostyński” 2023, nr 10.

R. Kołodziejczak, *Tropami rodzinnymi Wandy Reichstein z Szymańskich (1843-1928) - prawnuczki kompozytora Józefa Zeidlera*,

https://muzeum.gostyn.pl/wp-content/Historia_Powiatu_Gostynskiego/Tropami%20rodzinnymi%20Wandy.pdf [Dostęp: 2 stycznia 2026 roku].

A. Mądry, *Barok*, cz. 2: *1697–1795 Muzyka religijna i jej barokowy modus operandi*, „Historia Muzyki Polskiej” t. III, Sutkowski Edition Warsaw, Warszawa 2013.

G. Mencil, Strona genealogiczna, www.pradzieje.com [Dostęp: 14 maja 2024 roku].

Muzyka u Księżki Filipinów na Świętej Górze w Gostyniu, red. D. Idaszak (zawiera katalog tematyczny), Gostyń 2004.

K. Meissner, Benedyktyni, *Opactwo Benedyktynów w Lubiniu*, <http://www.benedyktyni.net/opactwo-15021/historia-24403/dzieje-opactwa-24629> [Dostęp: 20 marca 2024 roku].

W. Zientarski, *Józef Zeidler*, „Muzyka”, kwartalnik poświęcony historii i teorii muzyki, nr 4(47), R. XII, Warszawa 1967.

W. Zientarski, *Kapela gostyńska. Wpływ księży filipinów na wielkopolską kulturę muzyczną*, „Nasza Przeszłość” 1970, T. XXXII.

Źródła:

AAP, Parafia Święciechowa: księgi chrztów, ślubów, zgonów: urodzenia 1764-1912, małżeństwa 1780-1854, zgony 1780-1911; sygn. 509/309/0.

AAP, Parafia Święciechowa: księgi chrztów, ślubów, zgonów 1742, 1743, 1745; sygn. PM 300/14 i 15.

Archiwum Filipinów Gostyń, Krótka księga osób pochowanych na cmentarzu świętogórskim, założona po ustaniu zarazy w roku Pańskim 1715, Gostyń 1715-1836; sygn. A/1.

APP, Cechy miasta Święciechowa [świadczenia prawego urodzenia] z lat 1641-1802; sygn. 53/1381/0/4/26 i 07/32.

APP, Szczodrochowo w dzierżawie Józefa Zeydlera w latach 1794-1797 oraz sprawy sporne z opatem Stanisławem Kieszkowskim - kontakty, inwentarze, korespondencja w sprawie płatności, lata 1794-1798; sygn. 53/1444/0/2.5.1/406.

Family History Library, film nr 1191639, Gostyń: akta urodzeń 1736-1779, zgonów 1780-1799, urodzeń 1780-1793.

Muzeum Gostyń, sygn. 2131, *Liber mortuorum* 1817-1848, kościół św. Małgorzaty w Gostyniu.